

فرمول ایست

مطالعات اجتماعی نہم

متوسطہ اوّل

مؤلف: زہرا مروّتی

ہمکار مؤلف: محمد کاظمی پور

فرمول پایان

۹۰۰
پرسش
تشریحی

۴
نمونه
امتحانی

۹۰
صفحه
درسنامه

9 786220 308409

تهران، میدان انقلاب
تبش بازارچه کتاب

www.gajmarket.com

به نام آن که بی‌منت جهان را آفرید

سلامی گرم به شما دانش‌آموزان عزیز، اولیای محترم و معلمان ارجمند سرزمین عزیزمان ایران. با مجموعه‌ای جدید از کتاب‌ها با عنوان «فرمول بیست» مهمان خانه‌های شما هستیم. حالا چرا «فرمول بیست»؟ چون دانش‌آموز با مطالعه دقیق و برنامه‌ریزی شده این کتاب‌ها می‌تواند به آسانی و با سرعت فرمول رسیدن به نمره بیست را در امتحانات استاندارد مدارس کشور پیدا کند.

در این مجموعه از کتاب‌ها سعی کرده‌ایم با ارائه درسنامه‌های جامع همراه با نمودارها و نکته‌های فراوان، مفاهیم و نکات آموزشی کتاب درسی را به‌طور کامل، با زبانی ساده و قابل فهم، به دانش‌آموزان عزیز انتقال دهیم.

برای تثبیت مطالب آموزش داده شده، بعد از هر درسنامه، تمرین‌هایی در قالب‌های رایج و استاندارد درست - نادرست، جای خالی، چهارگزینه‌ای، وصل کردنی و تشریحی ارائه شده است که اغلب آن‌ها سؤالات منتخب آزمون‌های هماهنگ استانی در سال‌های اخیر هستند و تمام مطالب و مفاهیم درسنامه را پوشش می‌دهند.

در انتهای هر بخش کتاب (مدنی، جغرافیا و تاریخ) نیز یک آزمون جمع‌بندی با تکیه بر به‌روزترین سؤالات هماهنگ آورده شده است که به مرور مهم‌ترین مطالب درس‌های آن بخش می‌پردازد.

در بخش آزمون‌های پایان نوبت نیز دو نمونه آزمون پایان نوبت اول و دو نمونه آزمون پایان نوبت دوم مطابق با آزمون‌های هماهنگ استانی ارائه شده است تا دانش‌آموز را برای شب امتحان آماده سازد و همچنین میزان تسلط او را به مباحث کتاب درسی مورد سنجش قرار دهد. از دیگر ویژگی‌های این دسته از کتاب‌ها پاسخ‌نامه تشریحی است که پاسخ تمامی تمرین‌ها و آزمون‌ها به‌طور مفصل در آن گنجانده شده است و مرجعی کامل برای یادگیری دقیق و درست مطالب کتاب درسی به شمار می‌رود.

در پایان، بر خود لازم می‌دانیم از مدیر مسئول محترم انتشارات بین‌المللی گاج، جناب آقای مهندس ابوالفضل جوکار و معاونت علمی انتشارات، جناب آقای مهندس محمد جوکار که همواره همراه و همدل تیم تألیف بوده و ما را از تجربه‌های ارزشمند خود بهره‌مند نموده‌اند تقدیر و تشکر کنیم.

بارمبندی درس مطالعات اجتماعی پایه نهم			
شماره فصل	پایانی نوبت اول	پایانی نوبت دوم (انتخابی از دو فصل)	شهریور و دی‌ماه
اول	۳/۵	۵	۱/۵
دوم	۳/۵		۱/۵
سوم	۳/۵		۲
چهارم	۳/۵		۱/۵
پنجم	۳		۱/۵
ششم	۳		۱/۵
جمع	۲۰	۵	۹/۵
هفتم	—	۲/۵	۱/۵
هشتم	—	۲/۵	۲
نهم	—	۲/۵	۱/۵
دهم	—	۲/۵	۲
یازدهم	—	۲/۵	۱/۵
دوازدهم	—	۲/۵	۲
جمع	۲۰	۱۵	۱۰/۵
جمع نمرات	۲۰	۲۰	۲۰

ارادتمند شما

تیم تألیف فرمول بیست

فهرست مطالب

* فصل پنجم: عصر یکپارچگی و شکوفایی

۹ درس نهم: ایرانی متحد و یکپارچه ۶۵

۱۰ درس دهم: اوضاع اجتماعی، اقتصادی، ... ۶۷

* فصل ششم: ایران از عهد نادرشاه تا ناصرالدین شاه

۱۱ درس یازدهم: تلاش برای حفظ استقلال و اتحاد سیاسی ایران ۷۳

۱۲ درس دوازدهم: در جست‌وجوی پیشرفت و رهایی از سلطه خارجی ۸۱

* فصل هفتم: ایران در عصر مشروطه

۱۳ درس سیزدهم: نهضت مشروطه ۸۷

۱۴ درس چهاردهم: ایران در دوران حکومت پهلوی ۹۵

* فصل هشتم: سقوط حکومت شاهنشاهی و ...

۱۵ درس پانزدهم: انقلاب اسلامی ایران ۱۰۲

۱۶ درس شانزدهم: ایران در دوران پس از پیروزی ... ۱۰۹

* آزمون جمع‌بندی ۲ ۱۱۵

* فصل اول: سیاره ما، زمین

۱ درس اول: زمین، مهد زیبای انسان‌ها ۸

۲ درس دوم: حرکات زمین ۱۴

* فصل دوم: سنگ‌کره، آب‌کره، هواکره

۳ درس سوم: چهره زمین ۲۱

۴ درس چهارم: آب فراوان، هوای پاک ۲۶

* فصل سوم: زیست‌کره، تنوع شگفت‌انگیز

۵ درس پنجم: پراکندگی زیست‌بوم‌های جهان ۳۳

۶ درس ششم: زیست‌بوم‌ها در خطرند ۳۹

* فصل چهارم: ساکنان سیاره زمین

۷ درس هفتم: جمعیت جهان ۴۵

۸ درس هشتم: بی‌عدالتی و نابرابری در جهان ۵۲

* آزمون جمع‌بندی ۱ ۵۷

* فصل یازدهم: حکومت و مردم

۲۱ درس بیست و یکم: نهاد حکومت ۱۴۰

۲۲ درس بیست و دوم: حقوق و تکالیف شهروندی ۱۴۶

* فصل دوازدهم: بهره‌وری

۲۳ درس بیست و سوم: بهره‌وری چیست؟ ۱۵۲

۲۴ درس بیست و چهارم: اقتصاد و بهره‌وری ۱۵۷

* آزمون جمع‌بندی ۳ ۱۶۲

* فصل نهم: فرهنگ و هویت

۱۷ درس هفدهم: فرهنگ ۱۱۸

۱۸ درس هجدهم: هویت ۱۲۴

* فصل دهم: خانواده و جامعه

۱۹ درس نوزدهم: ارزش‌ها و کارکردهای خانواده ۱۳۰

۲۰ درس بیستم: آرامش در خانواده ۱۳۴

✓ پاسخ‌نامه تشریحی ۱۶۶

* آزمون‌های پایان نوبت ۱۹۲

✓ پاسخ‌نامه آزمون‌های پایان نوبت ۲۰۵

بخش اول

درستامه و پرسش‌ها

www.gajmarket.com

فصل سوم:

زیست‌گره، تنوع شگفت‌انگیز

۳۳

فصل دوم:

سنگ‌گره، آب‌گره، هواگره

۲۱

فصل اول:

سیاره ما، زمین

۸

فصل ششم:

ایران از عهد نادر شاه تا ناصرالدین شاه

۷۳

فصل پنجم:

عصر یکپارچگی و شکوفایی

۶۰

فصل چهارم:

ساکنان سیاره زمین

۴۵

فصل نهم:

فرهنگ و هویت

۱۱۸

فصل هشتم:

سقوط حکومت شامشاهی
و شکل‌گیری نظام جمهوری اسلامی

۱۰۲

فصل هفتم:

ایران در عصر مشروطه

۸۷

فصل دوازدهم:

بهره‌وری

۱۵۲

فصل یازدهم:

حکومت و مردم

۱۴۰

فصل دهم:

خانواده و جامعه

۱۳۰

فصل اول

سیارهٔ ما، زمین

زمین، مهد زیبای انسان‌ها

درس اول

● **اهداف آموزشی:** آشنایی با سیارات منظومهٔ شمسی، موقعیت مکانی، مدارها و نصف‌النهارها، طول و عرض جغرافیایی (مختصات جغرافیایی) و استفاده از ماهواره‌ها در تعیین موقعیت.

منظومهٔ شمسی

آسمان و زمین هر دو از مخلوقات و نشانه‌های قدرت خداوند هستند که تفکر در عجایب و پیچیدگی‌های آن‌ها انسان را متوجه آفریننده‌ای مهربان و حکیم می‌کند.

خداوند در آیات مختلفی از قرآن، انسان را به سفر در زمین و تفکر در مورد ویژگی‌های مختلف آن توصیه کرده است. با وجود آنکه برخی از اسرار و ویژگی‌های زمین و آسمان تنها با بیان خداوند و امامان معصوم (علیهم‌السلام) قابل فهم است اما انسان نیز با فکر و دانش تجربی می‌تواند برخی از اسرار زمین و موقعیت آن در آسمان را کشف کند.

زمین، بخش کوچکی از منظومهٔ شمسی است. منظومهٔ شمسی شامل یک ستاره به نام خورشید و اجرام آسمانی گوناگون است که در مدارهای پیرامون آن می‌گردند. **خورشید** در مرکز منظومهٔ شمسی قرار دارد و سرچشمهٔ اصلی زندگی روی زمین است.

نکته: منظومهٔ خورشید هشت سیاره دارد و زمین سومین سیارهٔ منظومهٔ خورشیدی است.

سیارات منظومهٔ شمسی

● **سیاره‌های درونی:** چهار سیارهٔ نزدیک به خورشید که سطح آن‌ها جامد است.

(تیر، ناهید، زمین، بهرام (مریخ))

● **سیاره‌های بیرونی:** چهار سیاره‌ای که از گازهای مختلف تشکیل شده‌اند. (برجیس،

کیوان، اورانوس، نپتون)

کهکشان راه شیری

کهکشان راه شیری یکی از شگفتی‌های خلقت است که بیش از ۲۰۰ میلیارد ستاره دارد و قطر هستهٔ آن ۱۰۰۰۰ سال نوری (فاصله‌ای که نور در یک سال طی می‌کند) است. حدود ۲۵۰ میلیون سال طول می‌کشد تا خورشید با سرعت ۲۲۰ کیلومتر بر ثانیه، مرکز این کهکشان را دور بزند. دانشمندان عمر زمین و منظومهٔ خورشیدی را حدود **۴/۵ میلیارد سال** تخمین می‌زنند. بعضی از سیاره‌ها قمرهایی دارند که به دور آن‌ها می‌گردند.

خورشید

ستارهٔ خورشید در منظومهٔ خورشیدی، تنها یکی از میلیارد‌ها ستارهٔ کهکشان راه شیری است. البته کهکشان راه شیری نیز، خود یکی از هزاران کهکشان در فضا است؛ بنابراین زمین با تمام وسعت و شگفتی‌هایش فقط بخش بسیار کوچکی از جهان مادی (کیهان) است.

نکته: در اکتشافات فضایی هیچ مدرکی به طور قطع در مورد اثبات وجود حیات در فضا تاکنون یافت نشده است.

موقعیت مکانی

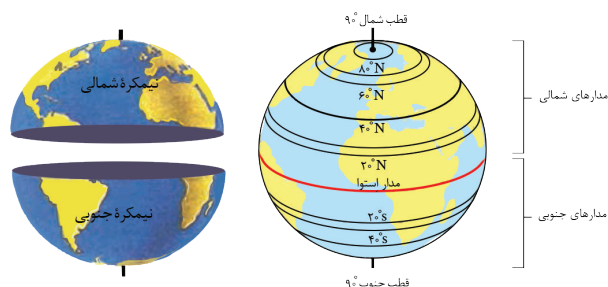
موقعیت مکانی یک پدیده، مکان دقیق قرار گرفتن آن روی کره زمین است. مساحت کره زمین ۵۱۰ میلیون کیلومتر مربع است و سطح آن را خشکی‌ها (قاره‌ها) و آب‌ها پوشانده است. هر پدیده (جلگه، رود، دریا، دشت، شهر، روستا و ...) روی کره زمین مکانی دارد. جغرافی دانان برای تعیین موقعیت مکانی پدیده‌ها روی کره زمین و مطالعه درباره مکان‌ها، **خطوط و تقسیمات فرضی** را ابداع کرده‌اند.

مدارها

در فاصله مساوی از دو قطب شمال و جنوب، می‌توانیم یک دایره بزرگ را به دور زمین تصور کنیم. این دایره بزرگ **استوا** نام دارد. دایره‌های دیگری در هر دو نیمکره به موازات استوا رسم شده‌اند که به آن‌ها **مدار** می‌گویند. هرچه به قطب شمال یا جنوب نزدیک می‌شویم، این دایره‌ها **کوچک‌تر** می‌شوند. مدار استوا (مدار مبدأ) **صفر درجه** است. سایر مدارها بین (۰) تا (۹۰) درجه شمالی یا جنوبی درجه بندی شده‌اند.

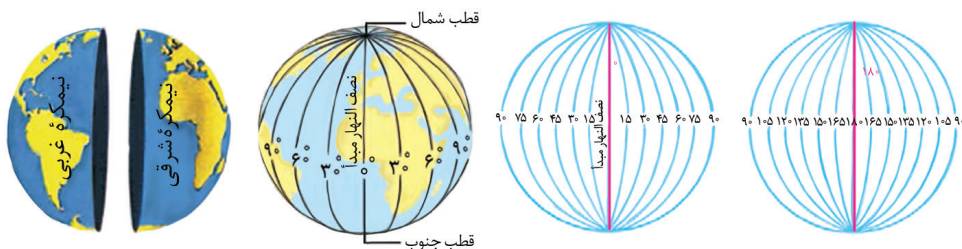
نکته

معمولاً همه مدارها را روی کره‌ها و نقشه‌ها رسم نمی‌کنند.

نصف النهارها

نصف النهارها، نیم دایره‌های فرضی هستند که از قطب شمال تا قطب جنوب کشیده شده‌اند و طول مساوی دارند. برای درجه بندی نصف النهارها، نصف النهاری را که از رصدخانه **گرینویچ** در شهر لندن عبور می‌کند، به عنوان **نصف النهار مبدأ** انتخاب کرده‌اند. نصف النهار مبدأ و امتداد آن در سوی دیگر کره، زمین را به دو نیمکره مساوی شرقی و غربی تقسیم کرده است. نصف النهار مبدأ، **صفر درجه** و سایر نصف النهارها از (۰) تا (۱۸۰) درجه غربی و ۱۸۰ درجه شرقی درجه بندی شده‌اند؛ زیرا محیط زمین ۳۶۰ درجه است. کشور ایران در نیمکره شمالی خط استوا و در نیمکره شرقی نصف النهار مبدأ واقع شده است.

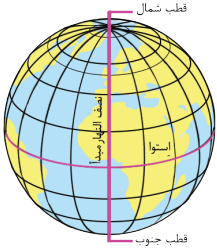

مختصات جغرافیایی

هر نقطه از کره زمین روی یک مدار و یک نصف النهار مشخص قرار دارد که به آن‌ها **مختصات جغرافیایی** می‌گویند. اگر شبکه مدارها و نصف النهارها را داشته باشیم، می‌توانیم طول و عرض جغرافیایی هر مکان یا مختصات جغرافیایی آن را به دست بیاوریم. برای نوشتن طول و عرض جغرافیایی، از علائم اختصاری انگلیسی استفاده می‌شود.

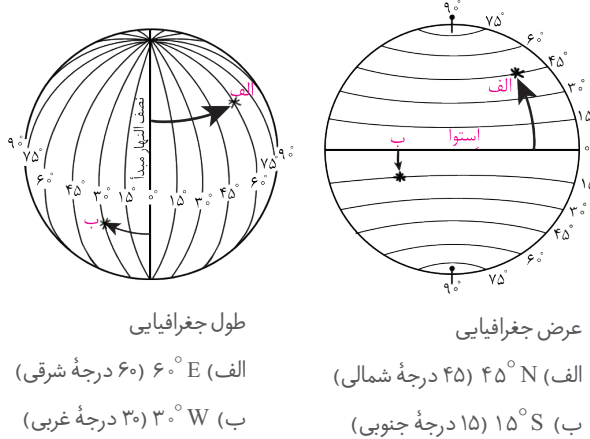

طول و عرض جغرافیایی

هر نقطه روی کره زمین، با مدار استوا و نصف النهار مبدأ فاصله‌ای دارد.

طول جغرافیایی ← طول جغرافیایی هر مکان عبارت است از فاصله آن مکان با نصف النهار مبدأ برحسب درجه و با علائم E (شرقی) و W (غربی) نشان داده می‌شود.

عرض جغرافیایی ← عرض جغرافیایی هر مکان عبارت است از فاصله آن مکان با مدار استوا برحسب درجه و با علائم N (شمالی) و S (جنوبی) نشان داده می‌شود.

استفاده از ماهواره در تعیین موقعیت

از زمان قدیم مردم در جست‌وجوی روش‌هایی قابل اطمینان بودند تا بتوانند به وسیله آن، بفهمند که کجا قرار دارند یا در مسیر حرکت خود به مقصدی مشخص، راه را گم نکنند.

ابزارهای اولیه تعیین مکان و مسیر

- ستارگان و اسطرلاب
- تهیه نقشه‌های اولیه
- استفاده از قطب‌نما

تلاش برای مسیریابی و تعیین مکان با روش‌های دقیق که در هر شرایطی بتوان با کمک آن عملیات ناوبری را انجام داد، در دهه‌های اخیر منجر به استفاده از ماهواره برای تعیین موقعیت مکانی شد.

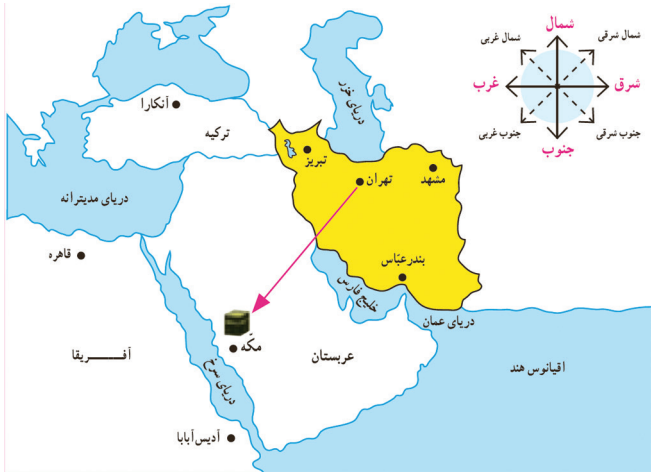
ناوبری ماهواره‌ای

ناوبری ماهواره‌ای، روشی جدید است که در آن چندین ماهواره برای ارائه موقعیت و جهت جغرافیایی و مسیر حرکت استفاده می‌شود، مبنای کار این قبیل سیستم‌ها بر اساس امواج رادیویی است که بین ماهواره و گیرنده‌های مختلف رد و بدل می‌شود.

جمهوری اسلامی ایران در اردیبهشت سال ۱۳۹۹ توانست ماهواره نور را با ماهواره بر قاصد، در مدار زمین قرار دهد.

تنها چند کشور در جهان توانسته‌اند در مدار زمین ماهواره قرار دهند؛ زیرا قرار دادن یک ماهواره در مدار نیازمند سوختی خاص و موتورهایی با آخرین دانش و فناوری روز و همچنین محاسبات دقیق علمی و پیچیده خاص است.

جهت قبله

ما در ایران به سمت **جنوب غربی** نماز می‌خوانیم؛ زیرا شهر مکه در جنوب غربی ایران واقع شده است. بنابراین جهت قبله در هر شهر به موقعیت جغرافیایی آن نسبت به مکه بستگی دارد. قبله در آدیس‌آبابا به سمت شمال و در قاهره به سمت جنوب شرقی است. مردم بندرعباس برای اینکه در جهت قبله قرار بگیرند، بیشتر از مردم تبریز به سمت غرب متمایل می‌شوند.

پرسش‌های درس اول

درستی یا نادرستی عبارت‌های زیر را با علامت (✓)، (✗) مشخص کنید.

- ۱ تعداد قمرها در سیارات بیرونی، کمتر از سیارات درونی است.
- ۲ شهر مکه در کشور عربستان و در جنوب غربی ایران واقع شده است.
- ۳ از علامت اختصاری W برای نشان دادن جهت جنوبی در جهت‌یابی استفاده می‌شود.
- ۴ سه مکانی که روی یک مدار قرار دارند، طول جغرافیایی یکسانی دارند.
- ۵ هر چه به قطب شمال و جنوب نزدیک‌تر می‌شویم، مدارها کوچک‌تر می‌شوند.

گزینه درست را انتخاب کنید.

- ۶ جهت قبله در کشور ایران کدام سمت است؟

۱ شمال غربی	۲ جنوب غربی	۳ شمال شرقی	۴ جنوب شرقی
-------------	-------------	-------------	-------------
- ۷ کدام یک از ویژگی‌های زیر مربوط به سیارات بیرونی است؟

۱ نزدیکی به خورشید	۲ مدار گردش کوتاه	۳ متشکل از گازهای مختلف	۴ سطوح جامد
--------------------	-------------------	-------------------------	-------------
- ۸ کدام سیاره درونی از خورشید دورتر است؟

۱ بهرام	۲ زمین	۳ ناهید	۴ تیر
---------	--------	---------	-------
- ۹ طول جغرافیایی نصف‌النهار مبدأ چقدر است؟

۱ صفر درجه	۲ ۶۰ درجه	۳ ۹۰ درجه	۴ ۱۸۰ درجه
------------	-----------	-----------	------------
- ۱۰ مدار استوا چند درجه است؟

۱ ۹۰ درجه	۲ ۱۸۰ درجه	۳ صفر درجه	۴ ۶۰ درجه
-----------	------------	------------	-----------

جاهای خالی زیر را با کلمه‌های مناسب پر کنید.

- ۱۱ فاصله هر مکان تا نصف‌النهار مبدأ برحسب درجه ..... نام دارد. (طول جغرافیایی - عرض جغرافیایی) (هماهنگ قم - ۱۴۰۲)
- ۱۲ عرض جغرافیایی هر مکان عبارت است از فاصله آن مکان با ..... بر حسب درجه. (مدار استوا - نصف‌النهار مبدأ)

(هماهنگ مازندران - ۱۴۰۲)

۱۳ به چهار سیاره نزدیک به خورشید که سطحی جامد دارند، سیاره‌های ..... می‌گویند. (همهانگ سیستان و بلوچستان - ۱۴۰۲)

۱۴ هر نقطه از کره زمین روی یک مدار و یک نصف‌النهار مشخص قرار دارد که به آن ..... آن نقطه می‌گویند. (همهانگ لرستان - ۱۴۰۲)

۱۵ به روشی که با کمک ماهواره‌ها، مسیر، جهت و موقعیت‌ها را پیدا می‌کنند، ..... می‌گویند. (همهانگ خوزستان - ۱۴۰۲)

وصل کنید.

۱۶ هریک از عبارت‌های ستون «الف» را به عبارت‌های مناسب در ستون «ب» وصل کنید.

«ب»	«الف»
● منظومه شمسی	● مبنای کار این سیستم‌ها بر پایه امواج رادیویی است.
● زمین	● بخش بسیار کوچکی از فضای بیکران کیهان است.
● ناوبری ماهواره‌ای	● متشکل از یک ستاره به نام خورشید و اجرام آسمانی متعدد است.

جدول زیر را کامل کنید.

	۱۷
	۱۸
	۱۹

۱۷ دایره بزرگی که به دور زمین کشیده شده است.

۱۸ سرچشمه اصلی زندگی روی زمین است.

۱۹ نصف‌النهار مبدأ از این رصدخانه در شهر لندن عبور می‌کند.

به پرسش‌های زیر پاسخ کوتاه دهید.

۲۰ من چیستم؟ «.....»

«در مرکز منظومه شمسی قرار دارم و اجرام آسمانی متعدد در مدارهای پیرامونم می‌گردند.»

۲۱ امروزه برای تعیین جهت جغرافیایی و مسیر حرکت از چه روشی استفاده می‌شود؟

۲۲ ایران با توجه به نصف‌النهار مبدأ در کدام نیمکره قرار دارد؟ (همهانگ کهگیلویه و بویراحمد - ۱۴۰۱)

۲۳ به نیم‌دایره‌های فرضی که از قطب شمال تا قطب جنوب کشیده شده‌اند چه می‌گویند؟

۲۴ چگونه می‌توانیم طول و عرض جغرافیایی هر مکان یا مختصات جغرافیایی آن را به دست بیاوریم؟

۲۵ سرمربی اسبق تیم ملی والیبال ایران (کواچ) از اهالی صربستان است. با توجه به اینکه صربستان در شرق اروپا واقع شده است. این کشور در

نیمکره شمالی قرار دارد یا جنوبی؟ در نیمکره شرقی یا غربی؟ (همهانگ خراسان جنوبی - ۱۴۰۲)

به پرسش‌های زیر پاسخ کامل دهید.

۲۶ موارد زیر را تعریف کنید. (همهانگ خوزستان - ۱۴۰۱)

الف) موقعیت مکانی:

ب) مدار:

۲۷ دو ویژگی سیاره‌های درونی را بنویسید. (همهانگ اصفهان - ۱۴۰۲)

۲۸ ابزارهای اولیه تعیین مکان و مسیر را بنویسید. (سه مورد)

فصل پنجم

۵

عصر یکپارچگی و شکوفایی

ایرانی متحد و یکپارچه

درس نهم

● **اهداف آموزشی:** آشنایی با اوضاع سیاسی ایران هنگام تأسیس حکومت صفوی، شکل‌گیری حکومت صفویه در ایران، حکومت صفوی در سرایشی سقوط و چگونگی اداره کشور توسط صفویان.

اوضاع سیاسی ایران هنگام تأسیس حکومت صفوی

هنگامی که صفویان به قدرت رسیدند، کشور ما دچار **تفرقه و تجزیه** شده بود و ما حکومت **واحد و قدرتمند** نداشتیم. در آن زمان امنیت و آرامش شهرها از بین رفته بود و امور کشور آشفته شده بود؛ زیرا حاکمان بخش‌های مختلف ایران در حال جنگ با یکدیگر بودند. در همسایگی ایران حکومت‌هایی وجود داشتند که در فکر گسترش قلمرو خود بودند؛ از جمله امپراتوری عثمانی که با حملات پی‌درپی به سرزمین‌های مجاور، قلمرو خود را گسترش می‌داد.

● دشمنان کشور در هنگام تأسیس حکومت صفوی

- ۱ **عثمانی‌ها:** سلطان عثمانی خود را خلیفه مسلمانان می‌دانست و به ایران نیز طمع داشت.
- ۲ **ازبکان:** در شمال شرق ایران (ماوراءالنهر)، قدرت گرفته بودند و به مرزهای ایران حمله می‌کردند.

تشکیل حکومت صفوی

شیخ صفی‌الدین اردبیلی از مشایخ معروف زمان خود به شمار می‌رفت که مذهب **شیعه** داشت. خانقاه او در اردبیل مورد توجه مردم و حاکمان محلی بود. با مرگ شیخ صفی‌الدین اداره خانقاه وی به فرزندانش رسید که اکثر آنان افرادی با نفوذ و مبارز بودند و برای گسترش فرهنگ شیعی تلاش زیادی می‌کردند.

قزلباش ← قزلباش‌ها ایل‌های مختلف ترک بودند که در مناطق شمال و شمال غربی ایران سکونت داشتند. آن‌ها به مذهب شیعه گرویدند و مهم‌ترین طرفداران خاندان شیخ صفی شدند.

تغییرات سیاسی، اجتماعی و مذهبی در ایران

با تأسیس حکومت صفویه تغییرات مهمی در زمینه سیاسی، اجتماعی و مذهبی در ایران ایجاد شد؛ در زمینه سیاسی درگیری، خونریزی و جنگ میان حکام محلی از میان رفت و ایران دارای یک حکومت مرکزی نیرومند شد. از نظر اجتماعی بسیاری از روستاها و شهرها آباد شدند و صنعت نیز پیشرفت کرد و از نظر مذهبی، ایران دارای یک مذهب و دین واحد شد و بسیاری از اختلافات مذهبی از بین رفت؛ در نتیجه فضای مناسبی برای پرورش دانشمندان و فلاسفه به وجود آمد.

شاه اسماعیل صفوی

در آغاز قرن ۱۰ ق یکی از نوادگان شیخ صفی به نام **اسماعیل** به قدرت رسید.

اقدامات شاه اسماعیل

- ۱ به کمک نیروی نظامی قزلباش‌ها، برخی حکومت‌های محلی در شمال غربی را شکست داد.
- ۲ با تسلط بر تبریز، خود را شاه ایران خواند و تاج‌گذاری کرد.
- ۳ مذهب شیعه را مذهب رسمی کشور اعلام کرد.
- ۴ حاکمان مناطق مختلف را از میان برداشت.
- ۵ ازبک‌ها را در خراسان شکست داد.
- ۶ حکومت کشور را یکپارچه، مستقل و نیرومند کرد به طوری که قلمرو صفویه را به دوره ساسانیان رساند.
- ۷ همه اقوام ایرانی را زیر حاکمیت خود گرفت و این کار باعث همبستگی و اتحاد بیشتر ایرانیان شد.

نبرد ایران و عثمانی

حکومت صفویه برای دفاع از یکپارچگی جغرافیایی ایران، بارها با دشمنان خارجی روبه‌رو شد که ازبک‌ها در شرق و عثمانی‌ها در غرب مهم‌ترین دشمنان آنان بودند.

سلطان عثمانی که از تشکیل سلسله قدرتمند، مستقل و شیعه‌مذهب صفویه ناخشنود بود، با سپاهی عظیم راهی ایران شد.

جنگ چالدران

- ۱ این جنگ بین **ایران و عثمانی** (شاه اسماعیل صفوی و سلطان عثمانی) رخ داد.
- ۲ شاه اسماعیل و سربازانش در این جنگ شجاعت زیادی نشان دادند اما سپاه عثمانی با کمک **سلاح‌های آتشین** خود از جمله توپ و تفنگ که سپاه ایران از آن‌ها بی‌بهره بود، پیروز شدند.
- ۳ پس از جنگ چالدران، **تبریز** به اشغال عثمانی‌ها درآمد اما مقاومت و مبارزه مردم آن‌ها را وادار به عقب‌نشینی کرد.

شاه تهماسب

پس از شاه اسماعیل، پسرش **تهماسب** به حکومت رسید.

اقدامات شاه تهماسب

- ۱ سر و سامان دادن به اوضاع داخلی کشور و دفع حمله‌های ازبکان و عثمانی‌ها
  - ۲ تثبیت و تحکیم حکومت صفویه
  - ۳ انتقال پایتخت از تبریز به قزوین
  - ۴ برقراری رابطه مسالمت‌آمیز با کشورهای همسایه و مسلمان خود
- از آنجایی که تبریز همواره در معرض هجوم سپاه عثمانی قرار داشت؛ شاه تهماسب پایتخت را از **تبریز** به **قزوین** منتقل کرد.

نکته برخی فقهای بزرگ شیعه، در دوره شاه تهماسب جایگاهی علمی و جدی در اداره امور کشور پیدا کردند.

سلسله صفوی در اوج قدرت

اوج قدرت صفویه ← دوره شاه عباس اول (پنجمین شاه صفوی)

اقدامات شاه عباس اول

- ۱ حکومت صفویه را به اوج قدرت رساند.
- ۲ ازبکان و عثمانی‌ها را شکست داد و آنان را تا پشت مرزهای ایران عقب راند.
- ۳ پایتخت ایران را از **قزوین** به **اصفهان** (مرکز ایران) انتقال داد.
- ۴ برای رونق و آبادانی اصفهان تلاش زیادی انجام داد.

ایران در زمان صفویان (شاه عباس)

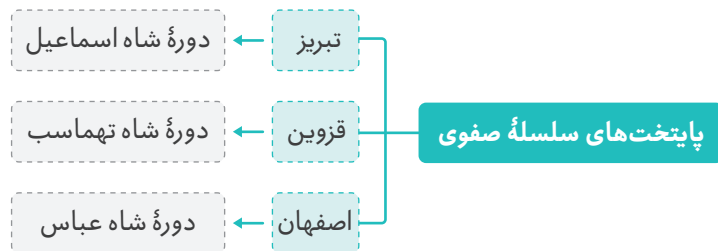
حکومت صفوی در سراشیبه سقوط

مجموعه‌ای از عوامل مختلف موجب ضعف و سقوط سلسله صفویه شد که در جدول زیر به دلایل سیاسی و نظامی آن می‌پردازیم:

دلایل سیاسی و نظامی ضعف و فروپاشی حکومت صفوی	
دلایل سیاسی	پس از مرگ شاه عباس اول، چهار پادشاه دیگر روی کار آمدند که بعضی از آن‌ها توانایی و لیاقت اداره کشور را نداشتند. سیاست کشتن و کور کردن شاهزادگان و جلوگیری از حکومت آن‌ها بر ولایت‌ها، موجب شد تا آنان شیوه کشورداری را نیاموزند؛ در نتیجه چنین سیاستی، سلسله صفوی پس از شاه عباس اول تقریباً از داشتن پادشاهی لایق و توانمند محروم ماند.
دلایل نظامی	در نتیجه ضعف و بی‌لیاقتی شاهان، مقام‌های کشوری و لشکری دچار اختلاف و درگیری شدند و از انجام دادن مسئولیت‌های مهم خود بازماندند؛ بنابراین امور حکومت مختل شد و هرج و مرج کشور را فرا گرفت.

در چنین شرایط نابسامانی، گروهی از افغان‌ها در قندهار شورش کردند و پس از پیروزی بر حاکم آن ولایت به سوی اصفهان رفتند. **سلطان حسین صفوی** نتوانست در مقابل گروه مهاجم خارجی مقابله کند. پس از چند ماه محاصره، به ناچار تسلیم شد و به این ترتیب **محمود افغان**، سردسته شورشیان بر پایتخت و قسمت‌هایی از ایران مسلط شد.

شاه عباس اول اصفهان را از آنجایی که به لحاظ جغرافیایی موقعیت مرکزی داشت و از نظر ارتباطی نیز دارای بستر مناسبی بود، به عنوان پایتخت انتخاب کرد.

شاه عباس اول صفوی

صفویان کشور را چگونه اداره می‌کردند؟

در دوره صفویه حکومت مرکزی قدرتمندی در ایران به وجود آمد.

• سلسله مراتب حکومتی در دوره صفویه

- ۱ در رأس حکومت صفوی شاه قرار داشت. شاهان صفوی اختیارات زیادی داشتند و با استبداد بر کشور حکومت می‌کردند. همه مقام‌های لشکری و کشوری تحت فرمان شاه بودند و اجازه نداشتند برخلاف خواست و اراده او عمل کنند.
- ۲ بعد از شاه، وزیر بزرگ قرار داشت که به او اعتماد الدوله می‌گفتند و او مسئول امور اداری و مالی کشور بود اما در مقابل شاه اختیار زیادی نداشت.
- ۳ فرماندهان نظامی در اداره حکومت صفوی نقش بسیار مهمی داشتند و علاوه بر فرماندهی سپاه، معمولاً حاکم ولایت‌های مهم بودند.

تا دوره شاه عباس اول، سران ایل قزلباش حاکم ولایت‌های مختلف ایران بودند. شاه عباس اول برای تقویت حکومت مرکزی و جلوگیری از نافرمانی و بی‌نظمی سران ایل قزلباش، حکومت ولایت‌ها را از آنان گرفت و به افرادی غیر از قزلباش‌ها واگذار کرد. او در کنار سپاه قزلباش سپاه جدیدی از افراد غیر قزلباش به وجود آورد.

شاه عباس اول با کنار گذاشتن قزلباش‌ها از حکومت ولایات باعث شد که حکومت مرکزی تقویت شود. ایجاد سپاه جدید غیر قزلباش سبب شد تا شاه عباس در برابر شورش قزلباش‌ها، نیروهای نظامی دیگری داشته باشد و اجازه قدرت‌گیری به قزلباش‌ها را ندهد. وی همچنین موفق شد با کمک اروپاییان سپاه خود را به توپ و تفنگ مجهز کند.

اروپاییان در راه ایران

هم‌زمان با به قدرت رسیدن سلسله صفوی در ایران، کشورهای اروپایی، قرون وسطی یا عصر تاریکی در اروپا را پشت سر گذاشته و وارد قرون جدید شده بودند.

قرون جدید

قرن‌های شانزدهم تا نوزدهم میلادی در تاریخ اروپا به قرون جدید مشهور است. اروپاییان با ساخت کشتی‌های بزرگ و مجهز به توپ‌های جنگی بخش‌های وسیعی از قاره‌های آمریکا، آفریقا و آسیا را مستعمره خود کردند.

پیشگامان استعمار

پرتغالی‌ها در آستانه تأسیس سلسله صفوی، جزایر و سواحل جنوبی ایران را تصرف کردند. آنان توانستند تجارت خلیج فارس و دریای عمان را در اختیار خود بگیرند. شاه اسماعیل صفوی به دلیل نداشتن کشتی جنگی نتوانست در برابر پرتغالی‌ها کاری از پیش ببرد.

قلعه پرتغالی‌ها در جزیره هرمز

اخراج پرتغالی‌ها از خلیج فارس توسط شاه عباس

شاه عباس اول با استفاده از رقابت انگلیسی‌ها و پرتغالی‌ها و به کمک کشتی‌های جنگی انگلیس، پرتغالی‌ها را از سواحل و جزایر ایران بیرون راند.

نکته انگلستان با اخراج پرتغال از خلیج فارس زمینه نفوذ خود در ایران را مستحکم کرد.

در دوره صفویه و با افزایش اقتدار و امنیت در کشور، تولید و تجارت افزایش یافت و روابط سیاسی و بازرگانی بین ایران و برخی کشورهای اروپایی برقرار شد. در آن زمان اروپاییان شرکت‌های تجاری بزرگی تأسیس کرده بودند و می‌خواستند که روابط تجاری خود را با سایر کشورها به ویژه ایران افزایش دهند؛ به همین دلیل نمایندگانی برای عقد قراردادهای بازرگانی به ایران می‌فرستادند.

انگیزه‌ها و اهداف اروپاییان از ارتباط با ایران در دوره صفوی	
سیاسی	وجود دشمن مشترکی به نام امپراتوری عثمانی؛ زیرا عثمانی‌ها به اروپا حمله می‌کردند.
اقتصادی	قرار گرفتن ایران در مسیر تجاری خلیج فارس که برای استعمارگران اروپایی هم کشور پرسود و منفعتی بود و هم راه استعمار کشورهای شرقی را برای آنان هموار می‌کرد. همچنین تجارت و صادرات تولیدات تجاری پس از انقلاب صنعتی برای اروپاییان اهمیت ویژه‌ای پیدا کرده بود.
فرهنگی	شور و اشتیاق اروپاییان به شناخت سرزمین‌های دیگر و تبلیغ آیین مسیحیت از جمله انگیزه‌های فرهنگی اروپاییان بود.

پرسش‌های درس نهم

درستی یا نادرستی عبارت‌های زیر را با علامت (✓) ، (✗) مشخص کنید.

(همهانگ الیز - ۱۴۰۲)

۲۹۹ در عصر صفوی بعد از شاه، وزیر بزرگ قرار داشت که به او اعتمادالدوله می‌گفتند.

(همهانگ قم - ۱۴۰۲)

۳۰۰ افغان‌ها در زمان شاه عباس اول به ایران حمله کردند.

۳۰۱ در دوره صفویه، اعتمادالدوله مسئول امور نظامی و فرماندهی سپاه کشور بود.

(همهانگ گلستان - ۱۴۰۲)

۳۰۲ ازبک‌ها در غرب و عثمانی‌ها در شرق مهم‌ترین دشمنان صفویان بودند.

۳۰۳ در دوره شاه تهماسب صفوی، حکومت یکپارچه‌ای در ایران تشکیل شد و قلمرو ایران به دوره ساسانیان رسید.

گزینه درست را انتخاب کنید.

۳۰۴ کدام پادشاه صفوی با سر و سامان دادن به اوضاع داخلی و دفع حمله ازبکان، موفق شد حکومت صفوی را تثبیت و تحکیم کند؟

(همهانگ کرمانشاه - ۱۴۰۲)

- ۱ شاه اسماعیل
۲ شاه تهماسب
۳ شاه عباس اول
۴ سلطان حسین

(همهانگ کرمان - ۱۴۰۲)

۳۰۵ کدام شهر پایتخت صفویان به شمار نمی‌رود؟

- ۱ تبریز
۲ مشهد
۳ قزوین
۴ اصفهان

(همهانگ فارس - ۱۴۰۲)

۳۰۶ کدام گزینه حوادث مهم دوره صفویه را به ترتیب نشان می‌دهد؟

- ۱ شورش افغان‌ها - رسمی کردن مذهب شیعه - تثبیت حکومت صفوی
۲ تثبیت حکومت صفوی - رسمی کردن مذهب شیعه - شورش افغان‌ها
۳ رسمی کردن مذهب شیعه - تثبیت حکومت صفوی - شورش افغان‌ها
۴ رسمی کردن مذهب شیعه - شورش افغان‌ها - تثبیت حکومت صفوی

۳۰۷ کدام یک از موارد زیر در مورد شاه عباس اول درست نیست؟

- ۱ تأسیس حکومت صفویه
۲ شکست دادن ازبک‌ها و عثمانی‌ها
۳ اوج قدرت حکومت صفویان
۴ انتقال پایتخت به اصفهان

۳۰۸ کدام کشور جزء پیشگامان استعمار نیست؟

- ۱ پرتغال
۲ روسیه
۳ انگلیس
۴ فرانسه

جاهای خالی را با کلمه‌های مناسب پر کنید.

- ۳۰۹ شاه عباس اوّل با کمک ..... پرتغالی‌ها را از سواحل و جزایر ایران بیرون راند. (همهانگ مرکزی - ۱۴۰۲)
- ۳۱۰ مهم‌ترین طرفداران خانقاه شیخ صفی، ایل‌های مختلف ترک بودند که به ..... شهرت داشتند. (همهانگ سیستان و بلوچستان - ۱۴۰۲)
- ۳۱۱ قرن‌های شانزده تا نوزده میلادی را در تاریخ اروپا ..... می‌نامند. (همهانگ زنجان - ۱۴۰۱)
- ۳۱۲ پس از جنگ چالدران ..... به اشغال عثمانی‌ها درآمد اما با مقاومت مردم آن‌ها عقب‌نشینی کردند. (همهانگ زنجان - ۱۴۰۰)
- ۳۱۳ در دوره صفویه حکومت مرکزی قدرتمندی در ایران به وجود آمد که در رأس آن ..... قرار داشت. (همهانگ لرستان - ۱۴۰۲)

وصل کنید.

۳۱۴ هریک از عبارت‌های ستون «الف» را به عبارت‌های مناسب در ستون «ب» وصل کنید. (یک عبارت در ستون «ب» اضافی است.)

«ب»

●	ماوراءالنهر
●	هرات
●	قندهار
●	هرمز

«الف»

●	شورش افغان‌ها
●	شمال شرق ایران
●	قلعه پرتغالی‌ها

جدول زیر را کامل کنید.

									۳۱۵
									۳۱۶
									۳۱۷

۳۱۵ از کشورهای استعمارگر اروپایی.

۳۱۶ پنجمین شاه صفوی.

۳۱۷ عصر تاریکی در اروپا.

به پرسش‌های زیر پاسخ کوتاه دهید.

۳۱۸ چرا کشور ایران پیش از تشکیل سلسله صفویه دچار تفرقه شده بود؟

۳۱۹ من چه کسی هستیم؟ «.....» (همهانگ اصفهان - ۱۴۰۲)

«از صوفیان معروف زمان خود بودم که پیروان و طرفداران زیادی داشتم، خانقاهم در اردبیل مورد توجه مردم بود.»

۳۲۰ جملات زیر از زبان کدام شخصیت مطرح در حکومت صفوی است؟ «.....» (همهانگ اردبیل - ۱۴۰۲)

«پایتخت صفویه را از قزوین به اصفهان انتقال دادم و در کنار نیروی قزلباش، سپاه جدیدی تشکیل دادم.»

۳۲۱ در آستانه تأسیس سلسله صفوی جزایر و سواحل جنوبی ایران توسط کدام کشور استعمارگر تصرف شد؟ (همهانگ مازندران - ۱۴۰۲)

۳۲۲ قرون جدید در تاریخ اروپا هم‌زمان با به قدرت رسیدن کدام سلسله در ایران است؟

۳۲۳ چرا شاه تهماسب پایتخت صفویان را از تبریز به قزوین انتقال داد؟ (همهانگ قزوین - ۱۴۰۲)

به پرسش‌های زیر پاسخ کامل دهید.

۳۲۴ دلایل سیاسی و نظامی ضعف و فروپاشی حکومت صفوی چه بود؟

آزمون جمع‌بندی ۲

درستی یا نادرستی عبارتهای زیر را با علامت (✓) ، (✗) مشخص کنید.

(همهانگ همدان - ۱۴۰۲)

۵۶۳ قرن‌های هجدهم تا نوزدهم میلادی را در تاریخ اروپا قرون جدید می‌نامند.

(همهانگ البرز - ۱۴۰۲)

۵۶۴ در اوایل دوره قاجار، مهم‌ترین مستعمره انگلستان هندوستان بود.

(همهانگ یزد - ۱۴۰۲)

۵۶۵ فرماندهی کودتای ۲۸ مرداد سال ۱۳۳۲ بر عهده سرلشکر فضل‌الله زاهدی بود.

(همهانگ خراسان شمالی - ۱۴۰۲)

۵۶۶ در اواخر جنگ جهانی دوم، دولت شوروی نیروهایش را از ایران فراخواند.

گزینه درست را انتخاب کنید.

(همهانگ اردبیل - ۱۴۰۲)

۵۶۷ پرسودترین کالای صادراتی ایران در دوره صفویان چه بود؟

۲ جنگ افزار

۱ ظروف چینی

۴ جواهر

۳ ابریشم

(همهانگ خراسان رضوی - ۱۴۰۲)

۵۶۸ کدام یک از حاکمان ایرانی به جای عنوان شاه، لقب «وکیل‌الرعیایا» را برای خود انتخاب کرد؟

۲ فتحعلی شاه

۱ نادر

۴ آقامحمدخان

۳ کریم خان

(همهانگ خوزستان - ۱۴۰۲)

۵۶۹ کدام یک از عالمان زیر از طریق نوشتن کتاب و برگزاری کلاس‌های تفسیر قرآن، مبارزه می‌کردند؟

۲ آیت‌الله کاشانی

۱ آیت‌الله مدرس

۴ شیخ محمد خیابانی

۳ آیت‌الله مطهری

(همهانگ زنجان - ۱۴۰۲)

۵۷۰ در دوران حکومت کدام شاه نظام پادشاهی جای خود را به پادشاهی مشروطه داد؟

۲ مظفرالدین شاه

۱ ناصرالدین شاه

۴ احمد شاه

۳ محمدعلی شاه

جاهای خالی زیر را با کلمه‌های مناسب پر کنید.

(همهانگ خراسان شمالی - ۱۴۰۲)

۵۷۱ یک روز پس از ارتحال امام، ..... آیت‌الله خامنه‌ای را به رهبری برگزید.

۵۷۲ در فاصله سقوط صفویه تا روی کار آمدن قاجاریه، اوضاع کشورهای اروپایی به دلیل انقلاب صنعتی تغییر کرد. این انقلاب از کشور .....

(همهانگ خراسان رضوی - ۱۴۰۲)

آغاز و در دیگر کشورهای اروپایی گسترش یافت.

(همهانگ بوشهر - ۱۴۰۲)

۵۷۳ امام خمینی پس از مخالفت با ..... از کشور تبعید شد.

۵۷۴ انگلستان و روسیه برای مقابله با قدرت روزافزون آلمان و متحدانش قرارداد ..... را بستند. (۱۹۰۷ - ۱۹۱۹)

وصل کنید.

۵۷۵ هریک از کلمه‌های ستون «الف» را به عبارت‌های مناسب در ستون «ب» وصل کنید. (یک مورد در ستون «الف» اضافی است.) (هماهنگ خراسان جنوبی - ۱۴۰۲)

«ب»	«الف»
<ul style="list-style-type: none"> ● به توپ بستن مجلس ● کودتای ۱۲۹۹ ● امضای فرمان مشروطیت ● آخرین پادشاه قاجار 	<ul style="list-style-type: none"> ● رضا خان ● مظفردالدین شاه ● ناصرالدین شاه ● محمدعلی شاه ● احمد شاه

جدول زیر را کامل کنید.

							۵۷۶
							۵۷۷
							۵۷۸

۵۷۶ آقا محمدخان، این شهر را به پایتختی انتخاب کرد. (هماهنگ آذربایجان شرقی - ۱۴۰۲، باندرکی تغییر)

۵۷۷ با این عهدنامه ایالت‌های گرجستان و داغستان از حاکمیت ایران خارج شد.

۵۷۸ از سردمداران مشروطه تبریز بود.

به پرسش‌های زیر پاسخ کوتاه دهید.

۵۷۹ رهبر سیاسی نهضت ملی شدن صنعت نفت چه کسی بود؟ (هماهنگ همدان - ۱۴۰۲)

۵۸۰ من کیستم؟ (.....)

«من مذهب شیعه را مذهب رسمی کشور اعلام نمودم. در نتیجه موفقیت‌های سیاسی و نظامی من حکومت کشور یکپارچه، مستقل و نیرومند شد. به طوری که قلمرو کشور به حدود قلمرو ساسانیان رسید.» (هماهنگ چهارمحال و بختیاری - ۱۴۰۲)

۵۸۱ در تحصن یک ماهه در حرم حضرت عبدالعظیم چه کسانی در رأس نهضت مشروطه قرار داشتند؟ (هماهنگ قزوین - ۱۴۰۱)

۵۸۲ مدرسه دارالفنون در تهران به دست چه کسی تأسیس شد؟ (هماهنگ مازندران - ۱۴۰۲)

۵۸۳ بر اساس کدام عهدنامه ایالت‌های باکو و گنجه از ایران جدا شدند؟ (هماهنگ چهارمحال و بختیاری - ۱۴۰۲)

۵۸۴ دو مورد از رشته‌های هنری در دوره صفویه را بنویسید. (هماهنگ قزوین - ۱۴۰۲)

به پرسش‌های زیر پاسخ کامل دهید.

۵۸۵ ضعف و سقوط حکومت صفوی را از نظر سیاسی بررسی کنید. (هماهنگ چهارمحال و بختیاری - ۱۴۰۲)

۲

بخش دوم

پاسخ نامه تشریحی

www.gajmarket.com

فصل سوم:

زیست‌گره، تنوع شگفت‌انگیز

۱۶۹

فصل دوم:

سنگ‌گره، آب‌گره، هواگره

۱۶۷

فصل اول:

سیاره ما، زمین

۱۶۶

فصل ششم:

ایران از عهد نادر شاه تا ناصرالدین شاه

۱۷۶

فصل پنجم:

عصر یکپارچگی و شکوفایی

۱۷۴

فصل چهارم:

ساکنان سیاره زمین

۱۷۱

فصل نهم:

فرهنگ و هویت

۱۸۲

فصل هشتم:

سقوط حکومت شامشاهی
و شکل‌گیری نظام جمهوری اسلامی

۱۸۰

فصل هفتم:

ایران در عصر مشروطه

۱۷۸

فصل دوازدهم:

بهره‌وری

۱۸۸

فصل یازدهم:

حکومت و مردم

۱۸۶

فصل دهم:

خانواده و جامعه

۱۸۴

فصل اول

درس اول: زمین، مهد زیبای انسان‌ها

- ۱
- ۲
- ۳
- ۴
- ۵
- ۶
- ۷
- ۸
- ۹
- ۱۰
- ۱۱

طول جغرافیایی

- ۱۲
- مدار استوا
- ۱۳
- درونی
- ۱۴

مختصات جغرافیایی

- ۱۵
- ناوبری ماهواره‌ای
- ۱۶

مبنای کار این سیستم‌ها بر پایه امواج رادیویی است. ← ناوبری ماهواره‌ای
بخش بسیار کوچکی از فضای بیکران کیهان است. ← زمین
متشکل از یک ستاره به نام خورشید و اجرام آسمانی متعدد است. ← منظومه شمسی

شمسی

- ۱۷
- استوا
- ۱۸
- خورشید
- ۱۹
- گرینویچ
- ۲۰
- خورشید
- ۲۱

ناوبری ماهواره‌ای

- ۲۲
- نیمکره شمالی و شرقی
- ۲۳

نصف‌النهارها

- ۲۴

با داشتن شبکه مدارها و نصف‌النهارها

۲۵

کشور صربستان در نیمکره شمالی و شرقی قرار دارد.

۲۶

الف) موقعیت مکانی یک پدیده، مکان دقیق قرار گرفتن آن روی کره زمین است.
ب) به دایره‌هایی که در هر دو نیمکره شمالی و جنوبی به موازات استوا رسم شده‌اند مدار می‌گویند.

۲۷

۱) سطحی جامد دارند. ۲) به خورشید نزدیک‌تر هستند.

۲۸

۱) ستارگان و اسطرلاب ۲) تهیه نقشه‌های اولیه
۳) قطب‌نما

۲۹

جغرافی‌دانان برای تعیین موقعیت مکانی پدیده‌ها روی کره زمین و مطالعه درباره مکان‌ها، خطوط و تقسیمات فرضی را ابداع کرده‌اند.

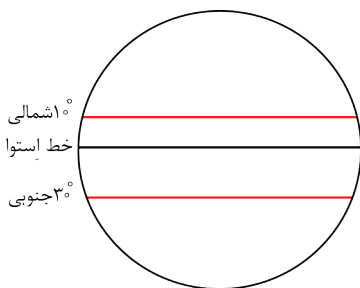
۳۰

سیاره‌های بیرونی	نپتون	اورانوس	کیوان	برجیس
سیاره‌های درونی	تیر	ناهید	زمین	بهرام (مریخ)

۳۱

- الف) $5^{\circ} E$
- $35^{\circ} N$
- ب) $52^{\circ} E$
- پ) $37^{\circ} N$
- ت) $48^{\circ} E$

۳۲

۳۳

نقطه الف: $45^{\circ} N$ (۴۵ درجه شمالی)

نقطه ب: $15^{\circ} S$ (۱۵ درجه جنوبی)

درس دوم: حرکات زمین

فصل اول

- ۳۴
- ۳۵
- ۳۶
- ۳۷
- ۳۸
- ۳۹

آزمون جمع‌بندی (۲)

پاسخ‌نامه

۵۶۳ ✘

۵۶۴ ✓

۵۶۵ ✓

۵۶۶ ✘

۵۶۷ ۳

۵۶۸ ۳

۵۶۹ ۳

۵۷۰ ۲

۵۷۱

مجلس خبرگان رهبری

۵۷۲

انگلستان

۵۷۳

لایحه کاپیتولاسیون

۵۷۴

۱۹۰۷

۵۷۵

رضا خان ← کودتای ۱۲۹۹

مظفرالدین شاه ← امضای فرمان مشروطیت

محمد علی شاه ← به توپ بستن مجلس

احمد شاه ← آخرین پادشاه قاجار

۵۷۶

تهران

۵۷۷

گلستان

۵۷۸

باقرخان

۵۷۹

دکتر محمد مصدق

۵۸۰

شاه اسماعیل صفوی

۵۸۱

آیت الله بهبهانی و آیت الله سید محمد طباطبایی

۵۸۲

امیرکبیر

۵۸۳

گلستان

۵۸۴

معماری - خوشنویسی

۵۸۵

پس از مرگ شاه عباس اول، چهار پادشاه روی کار آمدند که بعضی از آن‌ها توانایی و لیاقت اداره کشور را نداشتند. سیاست کشتن و کور کردن شاهزادگان و جلوگیری از حکومت آن‌ها بر ولایت‌ها، باعث شد تا آنان شیوه کشورداری را نیاموزند. در پی چنین سیاستی، سلسله صفوی پس از شاه عباس اول تقریباً از داشتن پادشاهی لایق و توانمند محروم ماند. در نتیجه ضعف و بی‌لیاقتی شاهان، مقام‌های کشوری و لشکری دچار اختلاف و درگیری شدند و از انجام دادن مسئولیت‌های مهم خود بازماندند. بنابراین، امور حکومت مختل شد و هرج و مرج کشور را فرا گرفت.

۵۸۶

۱ یکپارچگی سرزمین ایران ۲ وجود نظم و امنیت در سراسر کشور

۵۸۷

امیرکبیر که فرستادن دانشجو به اروپا را کافی نمی‌دانست، تصمیم گرفت مدرسه‌ای به سبک مدرسه‌های جدید در ایران تأسیس کند تا تعداد بیشتری از ایرانیان علوم و فنون جدید را بیاموزند.

۵۸۸

الف) تشکیل عدالت‌خانه در تمام شهرها و عمل به قانون اسلامی به شکل دقیق

ب) به توپ بستن و انحلال مجلس

۵۸۹

الف) تصویب نامه انجمن‌های ایالتی و ولایتی

ب) لایحه کاپیتولاسیون

پ) اصول شش‌گانه

ت) قیام ۱۵ خرداد ۴۲

۵۹۰

الف) ایران و انگلیس

ب) هدف انگلستان از این قرارداد تثبیت نفوذ و سلطه خود بر کشور ایران بود

که بر اساس آن اداره امور نظامی و مالی ایران در اختیار کارشناسان (مستشاران) نظامی و مالی انگلستان قرار می‌گرفت.

۵۹۱

۱۳۵۷ سال ۱۲ بهمن روز ورود امام خمینی به ایران	۱۳۵۸ بان ۱۲ الف: تسخیر لانه جاسوسی سفارت آمریکا	۱۳۵۹ شهریور ۳۱ ب: آغاز جنگ تحمیلی رژیم بعث عراق	۱۳۶۸ خرداد ۱۳ ارتحال امام خمینی
---	---	---	---------------------------------

۵۹۲

الف) پیروزی انقلاب اسلامی ب) ارتحال ملکوتی امام خمینی (ره)

درس هفدهم: فرهنگ

فصل نهم

۵۹۳ ✘

۵۹۴ ✓

۵۹۵ ✘

۵۹۶ ✘

۵۹۷ ✓

۵۹۸ ۲

۵۹۹ ۱

۶۰۰ ۳

۳

بخش سوم

آزمون‌های پایان نوبت

www.gajmarket.com

آزمون پایان نوبت اول:
دی ماه (۲)

۱۹۵

آزمون پایان نوبت اول:
دی ماه (۱)

۱۹۲

آزمون پایان نوبت دوم:
خرداد ماه (۲)

۲۰۲

آزمون پایان نوبت دوم:
خرداد ماه (۱)

۱۹۸

پاسخ‌نامه آزمون پایان نوبت اول:
دی ماه (۲)

۲۰۶

پاسخ‌نامه آزمون پایان نوبت اول:
دی ماه (۱)

۲۰۵

پاسخ‌نامه آزمون پایان نوبت دوم:
خرداد ماه (۲)

۲۰۷

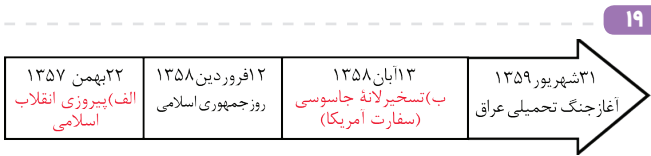
پاسخ‌نامه آزمون پایان نوبت دوم:
خرداد ماه (۱)

۲۰۶

بارم	مدت زمان: ۷۵ دقیقه	هماهنگ شهر تهران - ۱۴۰۲	آزمون پایان نوبت دوم	ردیف
۵ (نمره)		(بخش اختیاری فصل اول تا آخر فصل ششم) دانش آموز عزیز، لطفاً در این بخش فقط دو فصل را انتخاب کنید و به سؤالات همان دو فصل پاسخ دهید.		
۰/۵		۱- مکان دقیق قرار گرفتن هر پدیده روی کره زمین را چه می‌گویند؟ ☐ الف) مختصات مکانی ☐ ب) موقعیت مکانی ☐ پ) مختصات جغرافیایی ☐ ت) خطوط جغرافیایی		
۱		۲- کاربرد ساعت‌های رسمی و واقعی در زندگی روزمره ما در ایران چیست؟ برای هر مورد یک مثال بزنید. الف) ساعت رسمی: ..... ب) ساعت واقعی:		
۱		۳- با توجه به تصویر به سؤالات زیر پاسخ دهید. الف) طول روز نسبت به شب در نیمکره جنوبی چگونه است؟ ..... ب) در نیمکره شمالی چه فصلی آغاز شده است؟		فصل اول
۱		۴- عبارتهای درست و نادرست را مشخص کنید. الف) محل تلاقی آب‌های سرد و گرم، از مهم‌ترین مناطق صید ماهی جهان است. ☐ درست ☐ نادرست ب) بسیاری از تغییرات آب و هوایی در لیتوسفر صورت می‌گیرد. ☐ درست ☐ نادرست		
۱/۵		۵- جدول زیر را کامل کنید. ۱) ناهمواری‌های ..... دارای دره‌های تنگ و به شکل V هستند. ۲) انسان‌ها برای رفع ..... خود ناهمواری‌ها را تغییر می‌دهند. ۳) یکی از دلایل دشوار بودن کاوش‌های علمی در بستر اقیانوس‌ها ..... زیاد آب است.		فصل دوم

۱	۶- نمودار زیر را کامل کنید. <div style="display: flex; justify-content: space-around;"> <div style="border: 1px dashed black; padding: 5px;">الف</div> <div style="border: 1px dashed black; padding: 5px;">ب</div> </div> <div style="display: flex; justify-content: space-around;"> <div style="border: 1px dashed black; padding: 5px;">ب</div> <div style="border: 1px dashed black; padding: 5px;">ت</div> </div> عوامل تنوع زیست بوم‌ها ارتفاع زمین جنس خاک	فصل سوم
۱/۵	۷- هریک از عبارات‌های ستون «الف» را به کلمه‌های مناسب در ستون «ب» وصل کنید. (یک مورد در ستون «ب» اضافی است). <div style="display: flex; justify-content: space-around;"> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: 45%;"> «الف» گیاهان این زیست بوم خزه و گل سنگ هستند. این زیست بوم به داشتن جنگل مخروطیان معروف است. درختان بائوباب از گونه‌های گیاهی مشهور این زیست بوم است. </div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: 45%;"> «ب» جنگل‌های استوایی توندرا ساوان تایگا </div> </div>	
۰/۵	۸- در چه صورتی رشد جمعیت و افزایش جمعیت جوان یک نعمت بزرگ و مایه پیشرفت کشور خواهد بود؟ ☐ الف) با ایجاد شغل‌های دولتی و ساخت انبوه مسکن ☐ ب) با افزایش رفاه، امکانات زندگی و کاهش فقر ☐ پ) با برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری در زمینه شغل و آموزش ☐ ت) با گسترش آموزش مناسب، رایگان و همگانی	فصل چهارم
۱	۹- هریک از موارد زیر جزء کدام شاخص توسعه انسانی است؟ درآمد و رفاه - امید به زندگی یا متوسط طول عمر - سواد و آموزش ☐ الف) دسترسی کافی به آب آشامیدنی سالم: ..... ☐ ب) دسترسی به کالاها و خدمات مورد نیاز:	
۱	۱۰- با توجه به شرایط کنونی جهان، یک مثال بزنید که مردم یک کشور بدون میل خود مجبور به ترک خانه و سرزمین خود شدند. (یک مورد)	
۱	۱۱- علت شروع جنگ چالدران و حمله سلطان عثمانی به ایران در زمان شاه اسماعیل چه بود؟	فصل پنجم
۱/۵	۱۲- در آستانه تأسیس حکومت صفوی، پرتغالی‌ها جزایر و سواحل جنوبی ایران را اشغال کردند. ☐ الف) چرا شاه اسماعیل توانست پرتغالی‌ها را از خلیج فارس و دریای عمان بیرون کند؟ ☐ ب) شاه عباس چگونه توانست پرتغالی‌ها را از سواحل و جزایر ایران بیرون براند؟	
۱	۱۳- جای خالی را با گزینه مناسب کامل کنید. ☐ الف) انقلاب صنعتی یکی از مهم‌ترین دلایل تغییر اوضاع کشورهای اروپایی بود که از کشور ..... آغاز شد. انگلستان ☐ روسیه ☐ ☐ ب) طی عهدنامه ..... شهرهای باکو و گنجه از حاکمیت ایران خارج شد. گلستان ☐ ترکمان‌چای ☐	فصل ششم
۱/۵	۱۴- جدول زیر را کامل کنید. ☐ ۱) او خود را وکیل‌الرعا یا نامید. ☐ ۲) این نهضت یکی از گسترده‌ترین جنبش‌های اجتماعی در زمان سلطنت ناصرالدین شاه بود. ☐ ۳) عباس میرزا ولیعهد فتحعلی شاه فرمانده لشکر ایران در جریان جنگ با این کشور بود.	

۱۹ الف) فصل تابستان (ب) نادرست

۲۰ نادرست

۲۱ الف) ۱ (ب) ۲

۲۲ ۱) هنگام مسواک زدن شیر آب را باز نگذاریم.
۲) از شیرآلات با کیفیت استفاده کنیم تا آب هدر نرود.

۲۳ الف) بهره‌وری (ب) فرزندآوری

۲۴ ۱) در هنگام صحبت مخصوصاً با پدر و مادر، حتماً احترام آن‌ها را رعایت کنیم.
۲) پس از طرح مشکل، راه‌های پیشنهادی خود را مطرح کنیم.

۲۵ هویت جسمانی ← گروه خونی A⁺
هویت اجتماعی ← عضو گروه سرود مدرسه

۲۶ الف) اولین و مهم‌ترین کانون اجتماعی شدن فرد خانواده است.
ب) یک نیاز است و سبب تداوم حیات جامعه می‌شود.
پ) یک فرایند طولانی از تولد تا آخر عمر است.

۲۷ الف) حقوق شهروندی (ب) مجلس خبرگان رهبری - شورای نگهبان

۲۸ ۱) ازدواج (۲) رهبری (۳) قنات (۴) هدف

پاسخ نامه : آزمون پایان نوبت دوم خرداد ماه (۲)

۱ الف) عدالت‌خانه (ب) رضا شاه

۲ شیخ فضل‌الله نوری

۳ الف) در جریان ملی‌شدن صنعت نفت، چه کسانی رهبری نهضت را بر عهده داشتند؟
ب) در چه تاریخی قانون ملی‌شدن صنعت نفت تصویب شد؟

۴ هدف دشمن در جنگ نرم، تغییر ذهن و اراده مردم است تا آن‌ها چیزی را بخواهند که دشمن می‌خواهد.

۵ ب)

۳ الف) طول روز کوتاه‌تر از طول شب است. (ب) فصل تابستان

۴ الف) درست (ب) نادرست

۵ ۱) جوان (۲) نیاز (۳) فشار

۶ عوامل تنوع زیست بوم‌ها

الف) آب و هوا
ب) شکل ناهمواری‌ها
پ) ارتفاع زمین
ت) جنس خاک

۷ گیاهان این زیست بوم خزه و گل‌سنگ هستند. ← توندرا
این زیست بوم به داشتن جنگل مخروطیان معروف است. ← تایگا
درختان بائوباب از گونه‌های گیاهی مشهور این زیست بوم است. ← ساوان

۸ پ)

۹ الف) امید به زندگی یا متوسط طول عمر (ب) درآمد و رفاه

۱۰ مهاجرت اجباری مردم فلسطین از سرزمین‌های اشغالی به دلیل شرایط جنگ و اشغال نظامی کشورشان توسط متجاوزان اسرائیلی

۱۱ ازبک‌ها در شرق و عثمانی‌ها در غرب مهم‌ترین دشمنان حکومت صفوی بودند و سلطان عثمانی که از شکل‌گیری سلسله قدرتمند، مستقل و شیعه مذهب صفویه ناخوشنود بود، با سپاهی عظیم راهی ایران شد.

۱۲ الف) به دلیل نداشتن کشتی جنگی (ب) شاه عباس از رقابت انگلیسی‌ها و پرتغالی‌ها استفاده کرد و به کمک کشتی‌های جنگی انگلستان، پرتغالی‌ها را از سواحل و جزایر ایران بیرون راند.

۱۳ الف) انگلستان (ب) گلستان

۱۴ ۱) کریم خان (۲) تنباکو (۳) روسیه

۱۵ الف) درست (ب) نادرست

۱۶ الف) ۴ (ب) ۴

۱۷ الف) آمریکا (ب) انگلیس

۱۸ الف) دکتر مصدق (ب) حاج آقا مصطفی خمینی